

PRÜGY-TÖKFÖLD RÉGÉSZETI LELETEI

B. Hellebrandt Magdolna

Prügy a Tisza jobb partján, a Taktaközben levő település. Szabolcs megyéhez tartozott 1950-ig, ekkor a megyéket átszervezték, és Prügy Borsod-Abaúj-Zemplén megyéhez került.

Prügy-Tökföld legrégebb említése az 1850–1860-as években készült kataszteri térképen olvasható, melyet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őriznek Budapesten.

A Tökföldet mesterségesen alakították ki, úgy, hogy a Pap tava és a Laskodák-tó ívelő kanyarulatát délen egy árokkal összekötötték. Az így kialakított gerincet és a DNY–ÉK-i irányú dombokat összekötő árokrendszer jelentette az erődítmény első védelmi vonalát. A második védelmi vonal északon a Takta, azaz a Peres–Kígyós-ér, nyugaton a szakadék és a Pap-tó keleti íve, keleten a Laskodák-tó nyugati íve, délen a halomtól a Laskodákig húzódó földsánc volt. Az egész föld- és vízivár teljes hossza mintegy 1510 méter. A területet tölgyerdő fedte, melyet az 1870-es években kiirtottak. A földet felszántották, s az ekkor előkerült leletek Tatár Mihály református lelkészhez kerültek, majd Sárospatakra, a Református Kollégium Gyűjteményébe, ahol 1888 óta őrzik. A leletanyagban tálak, bögrék, szoptató-edényke és mini edények találhatók. A szövésfonásra utalnak az agyagból formázott vetélők, spulnik, orsógombok, orsókarikák. Kőbalták, őrlőkövek, dörzsölőkövek egészítik ki a munkaeszközöket. Kis agyag állatszobrocskák a tartott háziállatokat mintázták, így lovat, szarvasmarhát, sertést, kecskét és kutyát. Bronzvéső, fűrészlemez, tokos füles balta, zárt karperec, valamint bronzhuzal, kis csákány és lándzsahegy került innen Sárospatakra, Nyíregyházára és Miskolcra. A Tökföldön dr. Petrikovics László szerencsi orvos több évtizeden át gyűjtötte a földből kiszántott régészeti tárgyakat. Ezeket a darabokat gyűjteménye többi részével együtt átadta az 1967-ben megalakult szerencsi múzeumnak, melyből a régészeti anyag később a Herman Ottó Múzeumban nyert elhelyezést Miskolcon.

Ásatást a Tökföldön 1931–1932-ben végzett Kiss Lajos, a nyíregyházi Jósza András Múzeum igazgatója. Három fémolvasztó-kemencét tárt fel, ezek önálló létesítmények, az első a másodiktól 42 méterre, a másodiktól a harmadik 20 méterre volt, de ez utóbbi annyira bolygatott állapotba került, hogy a kutatás számára értékelhetetlen lett. Az első kettő mérete 3×2,5 m és 4,5×3 m. A kemencék közelében

a hamus földben cserepeket, öntőminta-töredéket, bronzvésőt, árat, fél agyagkarikát, dörzsölőkövet és tűzikutya-töredéket tártak fel. Megay Géza 1954-ben ásatott a Tökföldön. Egy 1,5×2,5 méteres szondát nyitott, melyben a talaj rétegei szerint bontotta ki a leleteket, melyek nagyrészt kerámia-ak voltak. Mivel továbbra is kerültek elő leletek, Kemenczei Tibor 1967-ben leletmentést végzett a dombhajlatban. Hat darab 10×3 méteres összefüggő szelvényt nyitott, tehát 180 négyzetmétert tárt fel. Az előkerült objektumok földbe mélyített házrészletek, tűzhelyek és gödrök voltak, melyekből árkolt díszű cserepek, fenyőmintás oldaltöredékek, füles bögrék, tálak darabjai és orsógombok kerültek ki. 1972-ben Farkas János, 1978-ban Tarr Sándor gyűjtött leleteket, melyeket átadtak a Herman Ottó Múzeumnak. A teljes leletanyag különleges darabjai az amulettek, melyek az égitesteket, a Napot, Holdat és a csillagokat szimbolizálják, és a csillaghitre utalnak.

A kor embere elhamvasztotta halottait. A Tökföldön élt lakosság temetkezési helye minden bizonnyal Taktabáj-Erdőalja szárazulatán lehetett. Itt 1929-ben kerültek elő sírleletek, melyeket Patay Pál a Magyar Nemzeti Múzeumba vitt, tehát urnát, fazekat, talpas tálkát, turbántekercses táltöredéket, bronzból készült úgynevezett kengyelfibulát és bronzkarikát. 40 év múlva Patay hitelesítette a lelőhelyet, és még 17 sírt tárt fel. Prügy-Tökföldet az Erdőaljával összeköti a Takta, mai nevén a Peres–Kígyós-ér, ezen a vízi úton szállíthatták az elhunytat és a temetési szertartás kellékeit a temetkezés helyére. A hamvasztás a temetőben történhetett az analógiák alapján.

A Tökföldön az ásatások során égésnyomokat nem találtak; feltételezhetjük, hogy egy nagy áradás vetett véget a településnek, mely otthont adott a Kr.e. 12–10. században itt élt Gáva-kultúra hordozóinak. A Tökföldtől délre, a falu dombján, a Zrínyi u. 12. sz. háznál Mudri Imre bronzleletre bukkant, melyet 1970-ben vitt Miskolcra, a Herman Ottó Múzeumba. A lelet darabjai a „trák-kimmer” kultúra készítményei, tehát a preszkíta kort képviselik vidékünkön a Kr.e. 9–6. században. A Gáva-kultúra után a preszkíták népesítették be az Alföld északi részét.¹

Részlet a lelőhelyről

¹ A teljes tanulmány megtalálható a Herman Ottó Múzeum Évkönyve LVIII–LIX. (2019–2020) kötetben, a 65–102. oldalon: A Gáva-kultúra föld- és vízivára Prügy-Tökföldön.